

3. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України та деяких інших законодавчих актів України в зв'язку з утворенням податкової міліції: Закон України від 05 лютого 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 26. – Ст. 149.
4. Про внесення змін до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо посилення боротьби з порушеннями бюджетного законодавства: Закон України від 07 жовтня 1997 року // Голос України. – 1997. – 29 жовтня.
5. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про боротьбу з корупцією»: Закон України від 11 червня 2009 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 17. – Ст. 306.
6. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України: Навч. посіб / Є.Г. Коваленко – К.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 32-33.
7. Кухнюк Д.В. Судовий прецедент як джерело кримінально-процесуального права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Д.В. Кухнюк. – К., 2008. – 17 с.
8. Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції / С. Шевчук. – Х.: Консум, 2002. – 292 с.
9. Юридический энциклопедический словарь / Гл. ред. А.Я. Сухарев; Ред. кол.: М.М. Богуславский, М.И. Козырь, Г.М. Миньковский и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – С. 148.
10. Тацій В. Проблеми становлення сучасного конституціоналізму в Україні / В. Тацій, Ю. Тодика // Право України. – 2001. – № 6. – С. 6-11.
11. Ершов В. Прямое применение Конституции РФ. От решения Пленума верховного Суда РФ до постановления Конституционного Суда РФ / В. Ершов // Российская юстиция. – 1998. – № 10. – С. 3-4.

УДК 343.16:347.96(477)

ПОНЯТТЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОРГАНІВ, ЩО ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Лукашевич В.Г., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

*Інститут права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету*

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану наукової розробки та нормативного забезпечення понять «правоохоронна діяльність» і «правоохоронні органи», визначено їхні відмінні риси та позначені напрями подальшого теоретичного вивчення та застосування в правозастосовчій практиці й нормотворенні.

Ключові слова: правоохоронна діяльність, оперативно-виконавча діяльність, діяльнісний підхід, нормативний аналіз, функціонально-цільовий підхід, форми правоохоронної діяльності, правоохоронні органи.

Лукашевич В.Г. ПОНЯТИЕ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОРГАНОВ, КОТОРЫЕ ЕЕ ОБЕСПЕЧИВАЮТ: СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ / Институт права имени Владимира Сташиса Классического частного университета, Украина

Статья посвящена исследованию современного состояния научной разработки и нормативного обеспечения понятий «правоохранительная деятельность» и «правоохранительные органы», определены их отличительные черты и обозначены направления дальнейшего теоретического изучения и использования в правоприменительной деятельности и нормотворчестве.

Ключевые слова: правоохранительная деятельность, оперативно-исполнительная деятельность, деятельностный подход, нормативный анализ, функционально-целевой подход, формы правоохранительной деятельности, правоохранительные органы.

Lukashevich V.G. CONCEPT OF LAW-ENFORCEMENT ACTIVITY AND ORGANS WHICH IT IS PROVIDED: MODERN PROBLEMS OF DETERMINATION / Law Institute, named after Vladimir Stashis of Classic private university, Ukraine

The article is devoted research of the modern state of scientific development and normative providing of concepts «law-enforcement activity» and «law enforcement authorities», their distinguishing features are definite and directions of further theoretical study and use are marked in activity on application right and making of laws and normative acts.

Key words: law-enforcement activity, operatively-executive activity, activity approach, normative analysis, functionally-having a special purpose approach, forms of law-enforcement activity, law enforcement authorities.

Традиційно, одне з центральних місць у різноманітній та багатоплановій діяльності держави займає виконання завдань із захисту прав і свобод людини, охорони прав і законних інтересів державних та недержавних організацій, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями [1].

До певної міри умовно цей різновид державної діяльності в юридичному ужитку отримав найменування «правоохоронна діяльність», а заклади, що її здійснюють, – правоохоронні органи.

Але ці поняття перебувають ще в стадії становлення і навкруги них серед науковців точаться активні дискусії або припускаються певні спрощення на зразок «правоохоронні органи - це органи, які наділені державою компетенцією щодо охорони суспільних відносин, урегульованих правом» [2, 111-112]. Із цього визначення витікає, начебто всю правозастосовну діяльність здійснюють правоохоронні органи.

Особливої актуальності ця проблема набуває за сучасних умов, коли шляхи забезпечення прав людини і громадянина пов'язуються передусім з успішним проведенням політичної, економічної та правової реформ, гарантуванням соціальної захищеності громадян, необхідністю застосовувати невідкладні заходи, спрямовані на зміцнення законності, правопорядку і подолання наслідків масових порушень прав людини, що мали місце в минулому.

При першому наближенні правоохоронну діяльність з позиції сучасної теорії права припустимо розглядати як певний різновид правозастосовної діяльності.

Остання є однією із специфічних форм реалізації права.

Її відмінність від безпосередніх форм реалізації права – виконання, дотримання і використання, – полягає у тому, що це є одна із форм активної, організаційно-владної діяльності компетентних органів, які діють від імені держави за її уповноваженнями.

Ця діяльність спрямована на вирішення юридичних справ шляхом видання індивідуальних правових приписів [3, 176-186; 4, 127-128; 5, 112; 6, 141-143].

Окремі громадяни не можуть бути суб'єктами застосування норм права [4, 127-128; 7, 130-133], а у випадках застосування норм права в правоохоронній діяльності вони виступають як орган держави або як представник відповідного державного органу (суддя, прокурор, слідчий, дізнавач, інша посадова особа).

Викликає сумнів існуюча серед певного кола юристів думка, що суб'єктом застосування норм права у правоохоронній діяльності можуть бути громадські організації [4, 127]. Це, уявляється, є данина минулому, коли, за існуючою в той час утопічною концепцією, державні органи, зокрема міністерство внутрішніх справ, мали поступово передавати свої функції громадським організаціям, наділяючи їх відповідними повноваженнями [8, 163-322], яскравим прикладом цього слугує діяльність радянських профспілок, влучно названих гібридом державної структури і громадської організації [9, 267]. Хоча треба зважити на реалії сьогодення, за яких існують деякі винятки, наприклад, функціонування адвокатських об'єднань тощо.

Свого часу в юридичній літературі була висловлена слушна думка, що застосування права реалізується у двох формах: оперативно-виконавчої та правоохоронної діяльності [10, 267-268].

Оперативно-виконавча діяльність розглядається як позитивне організуюче регулювання з боку держави – застосування приписів правових норм шляхом видання індивідуальних правових актів, що спрямовані на вирішення творчих задач із забезпечення розвитку суспільства та його головних сфер: економіки, політики, культури тощо. За допомогою її об'єднується та

скеровується діяльність міністерств і відомств, підприємств й установ, добираються кадри, конкретизуються планові завдання, забезпечуються права особи і таке інше.

Правоохоронна діяльність – спрямована на захист встановлених у державі правових відносин шляхом застосування засобів державного примусу до правопорушників, забезпечення виконання призначених мір покарання (стягнення), а також уживання заходів попередження порушень у майбутньому. Така діяльність притаманна для так званих юрисдикційних органів (суд, прокуратура, інспекції тощо).

Однак у реальному житті ці два види правозастосовної діяльності тісно переплітаються насамперед через те, що в багатьох випадках їх здійснює один і той же державний орган, наприклад, прокуратура, міністерство внутрішніх справ і деякі інші. Ця обставина, зокрема, ускладнює вирішення питання, який саме державний орган, чи може лише його певну частину (окремий підрозділ) можна віднести до правоохоронного органу.

Тому поняття правоохоронної діяльності потребує подальшого аналізу, але вже іншого зрізу цієї правової реалії.

З діяльнісного боку, складовими правоохоронної діяльності як різновиду правозастосовної діяльності, припустимо розглядати: професійну юридичну працю спеціально підготовлених і зорганізованих у відповідні державні установи – правоохоронні органи – людей; їх професійну юридичну поведінку на соціальному й індивідуальному рівнях; соціальні умови та внутрішню інфраструктуру професійної діяльності юриста в сфері правоохоронної діяльності; закономірності та методики (процедури) здійснення правоохоронної діяльності; особливості здійснення професійної правоохоронної діяльності в окремих соціальних сферах та в межах різних професій.

Дослідження відмічених реалій дозволило сформулювати деякі попередні вихідні теоретико-правові ознаки цього поняття для подальшого аналізу правоохоронної діяльності.

Так, із нормативного боку, правоохоронна діяльність репрезентується як: правова діяльність – певна сукупність врегульованих нормами права суспільних відносин у різних сферах політичного, економічного, громадського життя суспільства (держави та особи), особливістю яких є те, що вони (правовідносини) виникають поміж суб'єктами, де одна із сторін має спеціальні владні повноваження, і саме за її ініціативою виникають відповідні правовідносини, а її воля відіграє вирішальну роль в їхньому розвитку; різновид правового регулювання з боку компетентних державних органів і уповноважених державою інших суб'єктів суспільних відносин (у тому числі й позитивних), спрямованого на зміну, припинення або виникнення правовідносин і основою якого є різні форми юридичної заборони (дозвіл, заборона, зобов'язання, уповноваження, цілевизначення, закріплення принципів і таке інше), правоохоронна діяльність базується на застосуванні державного примусу в разі зловживання правом, невиконанні позитивних обов'язків, недодержанні заборони тощо [2, 110-111; 3, 145-146; 6, 141-143; 7, 130-133].

Тому сутність правоохоронної діяльності, у контексті вживання цього словосполучення в юридичній практиці сьогодення, полягає, в найбільшому узагальненні, у правозастосуванні з метою охорони відповідних правовідносин.

Охороняються суспільні відносини, що урегульовані правом - саме вони і є об'єктом охорони. Ці відносини охороняються з використанням права, яке постає як засіб діяльності та як засіб упорядкування власне процесу здійснення охоронної діяльності.

Отже, правоохоронна діяльність здійснюється в правовому полі, правовими засобами, а її об'єктами є врегульовані нормами права суспільні відносини.

А найбільш поширеною (типовою) ситуацією є реалізація правових норм, яка полягає в практичному здійсненні відповідними компетентними державними органами чи службовими особами, а в певних випадках і окремими уповноваженими державою юридичними особами (громадськими організаціями) визначених законом правозначущих дій у двох типових випадках: коли в наявності є перепона до здійснення суб'єктивного права або невиконання юридичних зобов'язань; має місце правопорушення, яке вимагає покладення юридичної відповідальності.

З цього випливає, що однією з важливих функцій галузевого законодавства (цивільного, адміністративного, кримінального тощо) є охорона.

Таке широке розуміння правоохоронної діяльності потребує подальшої конкретизації.

Так, з функціонально-цільового боку, правоохоронну діяльність припустимо розглядати як різновид правової виконавчо-розпорядчої діяльності відповідних органів державної виконавчої влади, які виконують передусім охоронну, виховну та певною мірою регулятивну функції.

Реалізуючись у сфері взаємних правовідносин між громадянином і державою під час здійснення останньою через свої інститути виконавчої влади, правоохоронна діяльність виконує роль управлінських (правових) стандартів (регулятивна функція), приписуючи суспільно схвалювану модель діяльності (поведінки).

Відповідні державні органи, серед яких чільне місце займають правоохоронні органи та інші повноважні суб'єкти, діючи в межах своєї компетенції, забезпечують захист суспільних відносин, що складаються у сфері державного управління, ведуть боротьбу з правопорушеннями та злочинами.

Головним змістом їхньої діяльності є: розгляд справ стосовно адміністративних правопорушень; розслідування карних злочинів; прийняття по них відповідних правових рішень згідно з законодавчо закріпленими повноваженнями.

Це визначає дві головні правові форми правоохоронної діяльності – кримінально-правова юрисдикція та адміністративно-правова юрисдикція.

Підсумовуючи вищезазначене, звертаємо особливу увагу на такі загальні висновки:

1. Об'єктом правоохоронної діяльності є всі ті суспільні відносини, які згідно з чинним законодавством становлять відповідну соціальну цінність, відображуючи інтереси суспільства, держави й окремої особистості, та потребують правового захисту.
2. Предметом безпосереднього впливу правоохоронної діяльності, з одного боку, є суспільно небезпечні явища: небезпечні події та протиправні вчинки (провини та злочини); з іншого - суспільно позитивні явища, що постають предметом охорони та забезпечення (сприяння) підтримання режиму законності їхнього розвитку та дії.
3. Правоохоронна діяльність виходить за межі діяльності лише правоохоронних органів або в цілому органів державної виконавчої влади. Окремі її функції виконує і законодавча (представницька), і судова влади, а також прокуратура. Тому суб'єктами правоохоронної діяльності є: держава через свої представницькі, виконавчі, судові органи та прокуратуру; громадські організації та об'єднання; окремі громадяни, яким державою делеговані певні повноваження з урахуванням відповідного розподілу поміж них компетенції, форм і засобів здійснення.
4. Функції правоохоронної діяльності пов'язуються з впливом на суспільні відносини, що виникають: у соціально-економічній та політичній сферах суспільного життя; під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; у процесі провадження дізнання та досудового слідства; здійснення адміністративно-правової юрисдикції; під час проведення оперативно-розшукових заходів; у профілактичній діяльності; у зв'язку з виконанням адміністративних і судових рішень.

Таким чином, правоохоронна діяльність – це різновид правозастосовної організаційно-правової державно-владної діяльності, що базується на примусі та здійснюється компетентними органами в спеціально встановлених формах.

Її зміст полягає в реалізації юридичних норм шляхом видання (прийняття) індивідуально-конкретних правових велінь (державно-владних приписів) з метою: протидії виникненню та розвитку протиправних вчинків (провин і злочинів); нейтралізації та ліквідації шкідливого впливу (наслідків); правовій оцінці скоєного; забезпеченні відповідного соціального результату тощо.

Головні завдання державних органів, які здійснюють правоохоронну діяльність в сучасний період розбудови правової держави, пролягають у площині: охорони всієї системи національного права України, її Конституції, законів та інших нормативних актів, пов'язаних з організацією і

здійсненню державної влади всіма гілками влади; забезпечення особистої безпеки людини; її соціально-економічних, культурних та особистих прав, свобод і законних інтересів, як громадянина суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

На нашу думку, розпочатий на конституційних засадах процес державотворення потребує чіткого визначення в ньому місця та ролі правоохоронних органів.

По-перше, сьогодні відсутнє конституційне закріплення поняття і системи правоохоронних органів. Взагалі в усіх попередніх конституціях термін «правоохоронні органи» навіть не вживався. У діючій Конституції України цей термін вживається лише один раз у ч.3 ст.17, де спеціальне завдання щодо забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

По-друге, конституційне закріплення принципу розподілу влад розводить державні установи, які традиційно відносять до правоохоронних органів, до різних гілок влади, що потребує переосмислення підходів до визначення їхніх функцій та напрямів взаємодії з іншими владними структурами. Так, наприклад, прокуратура, на яку раніше покладалась найважливіша функція координації діяльності всіх правоохоронних органів, сьогодні не тільки втратила її, та ряд інших, але й взагалі позбулася місця серед гілок державної влади. Також на принципово нових конституційних засадах має функціонувати і судова влада.

По-третє, практично відсутня і потребує розбудови система правоохоронних органів регіонального рівня, яка б функціонувала в межах місцевого самоврядування. Існуючі в деяких регіонах підрозділи, або службовці муніципальної міліції лише утримуються за місцеві кошти, а підпорядковуються за вертикальним принципом і керуються наказами й інструкціями Міністерства внутрішніх справ України.

Крім того, зростання окремих видів злочинності спричинило створення цілої низки нових, відносно самостійних правоохоронних органів і служб. Серед них підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, екологічна міліція, податкова адміністрація, податкова міліція і таке інше.

Ускладнює проблему і відсутність законодавчого визначення поняття правоохоронного органу та ознак, за яких той чи інший новостворений підрозділ міг би відноситись до цієї категорії.

Невирішеність цього питання викликає вже зараз певні практичні ускладнення.

Таким чином, з проведеного аналізу випливає орієнтовний перелік основних ознак, характерних для правоохоронної діяльності: державно-владна специфіка; підзаконність; правозастосовний характер рішень, що приймаються; застосування примусу.

З усього зазначеного випливає, що правоохоронна діяльність як один із пріоритетних напрямів суспільно значущої діяльності держави, має стати об'єктом фундаментальних і прикладних наукових досліджень, а також стрижнем фахового юридичного навчання працівників правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лившиц Р.З. Государство и право в современном обществе / Р.З. Лившиц // Теория права: новые идеи. – М., 1991. – Вып. 1. – С. 13.
2. Тихомиров О.Д. Теоретичні питання правоохоронної діяльності / О.Д. Тихомиров // Наукові розробки академії – вдосконаленню практичної діяльності та підготовки кадрів органів внутрішніх справ: Матеріали науково-практичної конференції, Київ, 1-2 лютого 1994 року. – К.: УАВС, 1994. – С. 109-113.
3. Алексеев С.С. Теория права / С.С. Алексеев. – М.: Изд-во БЕК, 1994. – 220 с.
4. Андрусак Т.Г. Теория держави і права / Т.Г. Андрусак. – Львів: Фонд «Право для України», 1997. – 197 с.
5. Жеругов Р.Т. Теория государства и права / Р.Т. Жеругов. – Москва-Нальчик: Изд-во «ЭЛЬФА», 1995. – 482 с.

6. Котюк В.О. Теорія права: Курс лекцій / В.О. Котюк. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.
7. Колодій А.М. Теорія держави і права / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков, В.П. Пастухов, В.О. Сумін, О.Д. Тихомиров. – К.: Юрінформ, 1995. – 189 с.
8. Нерсисянц В.С. Філософія права / В.С. Нерсисянц. – М.: ИНФРА, 1997. – 627 с.
9. Історія держави і права України: навчальний посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.: Вентурі, 1996. – 304 с.
10. Общая теория права / Ю.А. Дмитриев, И.Ф. Кузьмин, В.В. Лазарев и др.: Под общ. ред. А.С. Пиголкина. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 1996. – 384 с.

УДК 343.22:340.64

ПРОБЛЕМИ ПРИЙОМІВ АНАЛІЗУ ОТРИМАНОЇ З МІСЦЯ ПОДІЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИПУЩЕНЬ СТОСОВНО ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Узунова О.В., к.ю.н., доцент
Калюга К.В., аспірант

Запорізький національний університет

Статтю присвячено прийомам аналізу отриманої з місця події інформації. Розглянуто доказове значення інформації, зафіксованої та опрацьованої з використанням комп'ютерної техніки. Звернено увагу на прийоми і форми аналізу інформації з метою встановлення особи злочинця.

Ключові слова: аналіз інформації, криміналістичні прийоми, припущення (версії) стосовно особи злочинця, рекомендації криміналістики.

Узунова О.В., Калюга К.В. ПРОБЛЕМЫ ПРИЁМОВ АНАЛИЗА ПОЛУЧЕННОЙ С МЕСТА СОБЫТИЯ ИНФОРМАЦИИ И ОБОСНОВАНИЕ ПРЕДПОЛОЖЕНИЙ ОТНОСИТЕЛЬНО ЛИЧНОСТИ ПРЕСТУПНИКА / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена приёмам анализа полученной с места события информации. Рассмотрено доказательное значение информации, зафиксированной и обработанной с использованием компьютерной техники. Обращено внимание на приемы и формы анализа информации с целью установления личности преступника.

Ключевые слова: анализ информации, криминалистические приёмы, предположения (версии) относительно преступника, рекомендации криминалистики.

Uzunova O.V., Kalyuga K.V. PROBLEMS OF METHODS OF ANALYSIS OF THE INFORMATION GOT FROM PLACE OF EVENT AND JUSTIFICATION OF ASSUMPTIONS FOR CRIMINALS / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article is sanctified to the receptions of analysis of the information got from the place of event. We consider the probative value of information captured and processed using computer technology. Also, paid attention to receptions and forms of analysis of information with the purpose of establishment of criminal.

Key words: analysis of information, criminalistics receptions, suppositions (versions) on the offender, recommendations of criminalistics.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що знання криміналістичних прийомів, як найраціональніших й найефективніших засобів дій осіб, що проводять розслідування злочинів та їхня оптимізація дозволяє слідчому обирати той або інший тактичний прийом або засіб з метою своєчасного встановлення особи злочинця. У самих криміналістичних прийомах акумульовано досвід слідчої роботи, результат наукових узагальнень, відомих слідчому з теорії кримінальної справи, криміналістики, кримінології, психології та інших наук.

Метою статті є аналіз криміналістичних прийомів, який диктується фактичною потребою і практичною корисністю. З цього випливає основне завдання – проаналізувати, як саме можна удосконалити цей процес для досягнення позитивних результатів у роботі з обґрунтування припущень стосовно особи злочинця. Також необхідно звернути увагу на перелік можливостей прийомів, порядок і умови їхнього застосування в типових слідчих ситуаціях і створення на